

ЭЖИТИЛИЗ

ӘЖІНІЯЗ

ЕЛПЕРИМ БАРДЫ

НӘКІС
„ҚАРАҚАЛШАҚСТАН“
1994

84 кар
Ә—50

Әжинияз (Зийуар) „Еллерим бар-
ды“—Нөкіс: „Қарақалпақстан“
1994—20 бет.

Әжинияз Қосыбай ұлы (1824—1878) қарақалпақ әдебиатында дирик шайыр сыпатында танылған. Күш-ли поэзиясы қарақалпақ халқының рухый мәдениатында айрықша із қалдырды.

Усы жылы белгилі қарақалпақ шайыры Әжинияздың 170 жыллық юбилейи өткериледи. Буа топлам соған арнап шығарылып атыр. Туўылған жерге муқаббат. Уаған сарынышы, оның көрки, сулыўдығы, гөззалдығы көтериңки пафоспенен жырланады.

Ә— $\frac{4702270102-175}{M-357(04)-94}$ —25—94

ISBN 5—8272—155/—1

© „Қарақалпақстан“ баспасы, 1988, 1994

www.ziyouz.com kutubxonasi

ЕЛЛЕРИМ БАРДЫ

Сорасаң елимди Қожбан бизлерден,
Қалпағы қазандай еллерим барды.
Қәте шықса, кешириндер сөзлерден,
Қытай, Қоңырат атлы еллерим барды.

Жайлауым Үргениш, арқасы—теңиз,
Жауырыны қақпақтай маллары семиз,
Рухсатсыз бір-бирине салмас из.
Бирликли Қоңырат еллерим барды.

Табылады ізлегеннің кереги,
Көлінде бар қасқалдағы, үйреги,
Қуұлары, ғазының пүтин бүйреги,
Дүньяның аялары көлимде барды.

Өгирикги ырас етін айтпаған,
Туұры жолдан бас кетсе де қайтпаған,
Нәмәхрәмди қасла жолдас тутпаған,
Аты карақалпақ еллерим барды.

Сөйлегенде шекер етер сөзинди,
Көргенде биймағрур етер өзінди,
Бақары тойдырар еки көзинди,
Ләйли, Зуләйхадай қызлары барды.

Сүйрик саўсағында периўза йүзик,
Беллери қыналған бір қысым нәзик.

Хәр қолында алтын-гүмис билесик,
Саланып мәс гезеп қызлары барды.

Атқа шыққан ашамайлы—қыятта,
Қолдаулы—мүйтену—барлық Қоңыратта,
Қытай—қыпшак, кенегесің манғытта,
Ат көтермес белли беглери барды.¹

Гудары белбеуи дизеге түскен,
Бойы ақ теректи аралап өскен,
Ғаным көрсе қайнап дәрьядай йошқан,
Қалпактың қалқанлы жигити барды.

Беллескенде хан палуанын қоймаған,
Күш-қарыуы бир бойына сыймаған,
Шақырмаса мерекеге бармаған,
Қоңыраттың гүжектей палуаны барды.

Ядыма түскенде кеуилим өскен,
Көзим көрмегенше көкейим кескен,
Жылында мийуелеп үш ирет пискен,
Аты сүтилмектей жемисим барды.

Сархәуыз бойында саялы терек,
Жесең тил үйирген әселиң пәлек,
Қырылда қызарып пискен геуирек,
Қауындай мазалы жемисим барды.

Мал ийесин табар сөз тапса жүне,
Шөбинде шәфаәт қусында кийе,
Теңиз стегинде болар Қаншийе,
Булардың бәршеси елимде барды.

Көрмеген хайранда еслери танар,
Ургениш наққашы мақбари минар,

Бағларымда бисяр алмайыў — анар,
Ҳесапсыз мазалы мийўесси барды.

Жилўа таслап ҳәрне барын саз еткен,
Жигитлердиң кеўлин, бәҳәр жаз еткен,
Қасын қағып жилўа бенен наз еткен,
Бағлардың ишинде қызлары барды.

Мен бүйерде жүрген иши зәрдели,
Ел журтты көрмеген ағыр дәрдели,
Кеўлимниң хошы жоқ мен хәм бир дәргли,
Айтсам иште толған ҳәдийсим барды.

Несип айдап сизиң еллерге келген
Ким жақсы ким жаман парқыны билген,
Ҳәр не барын сизге баян әйлеген,
Қалпақтың Кәмийис Зийўары барды,

БАРДУР

Беглер тәрһип етсем калпак йуртыны,
Хун әжеп тамаша еллери бардур,
Ариф болып ҳақ йолына сришкен,
Мүршиднү мүкәммәл пирлери бардур.

Қыры дийһапшылык, сууы—сәмәкли,
Ҳәр жерде кәни бар көрсен нәмәкли,
Ғазлы, қасқалдаклы, көли—әрдекли,
Йери мурғызарлы көллери бардур.

Бардур қыз—жаўаны қашлары кәман.
Йүзин такқас етсең ҳүршийди табан,
Аны көргенлердің ақлыны алған,
Ләйли, Зуләйһадай ҳүрлери бардур.

Қыз—жаўаны бардур әдеп-икрамлы,
Сәделтен дәндәнлы, күштек дәһанлы,
Шийрин шекер сөзли, сүшик зибанлы,
Сәнем киби қыпша беллери бардур.

Бардур перийзалы алма ямақлы,
Ләби писте шекер киби додақлы,
Кумар ала көзли, балам қапақлы,
Зүхрә киби сүшик тиллери бардур.

Алма көз әреби атдур мингәни,
Көйлекшеси зәрбап, алтын йүгәни,

Пайтабасы үштоп, атлас кийгәни,
Бай уғлы байбәтше беглери бардур.

Йигит гезер даўам қыш билә язы,
Әреб атлар миңип әлгинде базы,
Изинде кулақы шашақлы тазы,
Сағрысында зарбап жүнлери бардур.

Йигитлери бардур Рустем сыпатлы,
Гөрүғлыдек әреб атлы, җайбатлы,
Дәүлетиярдек шүжәәтли, ғайратлы,
Кескир қылыш, қамар тонлары бардур.

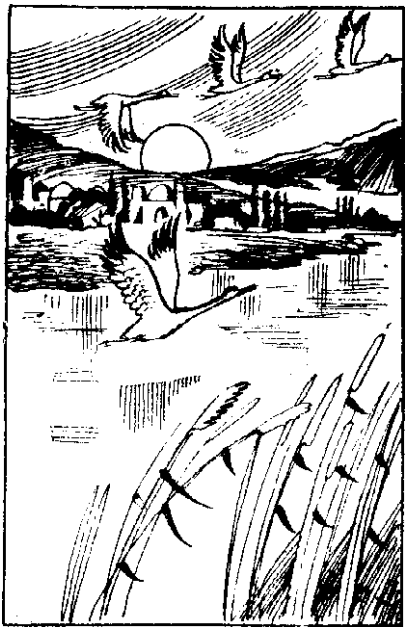
Йигитлери бардур Рустәми дәстап,
Қахәр етсә, душманны қылырлар йексен,
Хайбатыдап дитрер Хажар, Хиндистан,
Гөрүғлыбек киби ерлери бардур.

Бахадурь бардур йүзге сәра—сәр
Худадын өзгәдин қылмас қаўәтәр,
Йүз йигитке, тәнха өзи барабар,
Хәзирети Әлий киби шерлери бардур.

Искәндәр Зулхарнайын киби дәўранлы,
Хәзирети Сүлейман киби ләрманлы,
Данышманд нүктәдан шийрин зибанлы,
Молла Мамут деген беглери бардур.

Мингени әреб ат мойны ғылшақлы,
Жүнлери зәрбаптан алтын шашақлы,
Мөхир бар қолында тилла пышақлы,
Арзы аталық деген беглери бардур.

Бир күнде атлас тон кийген мың әлўан
Рақиблерә салғап қайғыў ғам думан.

Бир күндә йүз тилла Ұазыйпа алаи,
Сержан найып деген беглери бардур.

Артық бийи, Шамурат йәнә Қарлыбай,
Қалмамбет, Ермамбет, Ҳәсен, Абилай,
Төренияз бий және Ҳәким, Нурлыбай,
Бели ақ пышақлы беглери бардур.

Бажы—хыраж алур Жәмшит, Хираттан
Ташкент, Жангент, Дижле, Ходжент,
Пара тән,
Атының қазығы беш йүз манаттан,
Қабыл беглер беги беглери бардур.

Төремурат бийиү, Сапарниязы,
Кәдирберген, Садық хәм Абылғазы,
Айтса әдә болмас Ҳажыниязы,
Бес жүз мәңирдарлы бийлери бардур.

ЕЛДИ КӨРЕР КҮНІ БАРМЕКЕН?

Арзыу айлеп ух көңилмиз өя йуртымызга
баргалы,
Ярыу—дослар хэм қадирдан билән бирге
жүргели,
Раҳим әйле патшахым, елге жеткер сен,
мени,
Я илаҳим, елимди көрер күнлер бармекен?

Ҳақ әзелде әйлемиш ошбуу йуриш бизге
несип,
Ярыу—достан айрылып, қайгы думан баска
түсип,
Бирге жүрген қызыу—жауан, яр—яран
менек көрисил,
Яр билә хэмдам болып, жүрмеге күнлер
бармекен?

Сақлагыл, пәрүардигарим, биз бул гәрип
бәндәни,
Билмәнәм меҳман етипсең нешше күн жан
тәндеги,

Малыў—мүлким ҳәрне барым тапсырдым
мен тәнирге,
Билменем, пәрўардигарим, елди көрер күн
бармекен?

БАРДЫ

Урыўым—Қоңыратдур, миллетим—қалнақ
Кенегес, маңғыты, қытайы—кыпшак,
Туўысқан дейдилер қалпағы—қазақ,
Он төртке бөлінген урыўым барды.

Бир ели—Хорезм, бир ели—Туўран,
Үргенит, Қоңратыў, шәһри Самарқан,
Кәрўанлары барур Бухар, Аштархан,
Не бир сулыў—сулыў шәхәрим барды.

Сизин жақтап көркем аның даласы,
Қабат—қабат салынғандур қаласы,
Көкбарыў—ылаққа кепдур арасы
Көкбар, ылақ ойнар йигити барды.

Бизин елди он төрт урыў дейерлер,
Қыз—жаўаны қызыл—яшыл кийерлер,
Хайтта, тойда ат арбаға минерлер,
Небир гөззал сулыў қызлары барды.

Қыз—жигити жуўап айтар дәсме—дәс,
Кийген кийимлери атласыў—липас.
Астыға төсенер мешхедий палас.
Шахсанем, Шийриндей қызлары барды.

Кәтиплери алар китап, қәлемин,
Бир—бирине берүр тәңир сәлсмин,

Хожа—Ҳафыз, Наўайыдан сабағын,
Алан нешше алып, кәтиби барды.

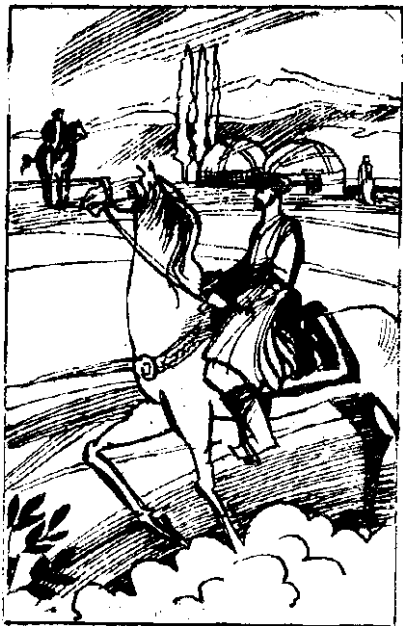
Үш ай шабағы бар, үш ай саўыны,
Үш ай қабағы бар, үш ай қаўыны,
Төрт мәўсимә етар анық тахамы,
Небир шийрини—шийрин жемиси барды.

Бирн сүтилмекдур, бири әтшоқай,
Собығын жесениз шекер әселдей.
Жамбылша, қаўыны, шийрин пәшектей,
Жылына үш писер мийўасы барды.

Бас қала дейерлер әйежде Туўран,
Иба—иззет билән қылады мийман.
„Келгинди“ деген ат бизгедур жамап,
Қытай, Қоңырат атлы еллерим барды.

Жәйхун, Сайхун еки дәрхь арасы,
Түн сағамыз бир кисиниң баласы,
Әнес, Мәлик—еки елдиң арасы,
Аты қарақалпақ еллерим барды.

Бизиң елге ерте келур бәдәр—жаз,
Ғапкылдасып куўы—ғааы салар саз,
Бул баяады язған молла Хәжинияз,
Зийўардың гирдели еллери барды.

КӨРИНДИ

Шүкир дақын дәрғадына,
Теңиз көринди, көринди,
Астымдағы арық ябы,
Семиз көринди, көринди.

Әфиұ етпц, бирадарлар,
Елим көринди, көринди,
Көп сағыныш, ынтық болған,
Жерим көринди, көринди.

Бизиң билән ойнап өскен,
Ярыў-яранлар көринди,
Ақ урып, ақ сүтин берген,
Ата-аналар көринди.

Сарқырап аққан шийрин суўлы,
Дәрлям көринди, көринди.
Қасымдағы ски уғры,
Доныз көринди, көринди.

БИЛМЕДИМ

Кеттим елден көп күн болды, яранлар,
Ата-ана хабарыны билмедим.
Жат жердемен бес жыл болды, яранлар,
Ата-ана дийдарыны көрмедим.

Хабар жоқ елимнен адам келмейди,
Не ҳалда екеним ҳешким билмейди,
Шақалақлап қатарларым күлмейди,
Не бир ҳалат болғаныны билмедим.

Елимизде не бир ғошшақ нар қалды,
Шаллық емес, қайғы ҳәсирет зар қалды.
Келерме деп ашық—дилбар яр қалды.
Аның хабарыны ҳешбир билмедим.

Әй Зийўар сөзини қойғыл қысқартып,
Аҳ урып, жат елде қайғылар етип,
Көремиз бе, көрмеймиз бе биз қайтып
Шўл ислерниң илажыны билмедим.

МАЗМУНЫ

Елдерим барды	5
Барлур	9
Елди көрөр күн бармекен	13
Барды	15
Көринди	18
Билмедим	19

Ажинияз Қосыбай улы

Это—моя страна

(стихотворение)

На каракалпакском языке

Издательство „Каракалпакстан“

Нукус—1994

Редакторы *Зубайда Ишманова*
Қарап шығарған *Қобайсин Ермаларов*
Художниги *Исмайыл Қыдыров*
Тех. редактор *Көңесбай Бекниязов*
Корректоры *Арзхан Аташева*

ИБ — 4720

Тернүге берилген уақты 25. 10. 1994 ж.
Басыуға рұхсат етилген уақты 7. 11. 1994 ж.
Қағаз форматы 70x90¹/₃₂ Газеталық қағаз. Әде-
бий гарнитура. Кегль 10. Жоғары баспа усы-
лында басылды. Көлөми 0,625 баспа табақ, 0,73
шөртли баспа табақ, 1,3 есап баспа табақ, 0,77 Нус-
қасы 5 000 Буйыртпа №240 Бақасы шөртнама
бойынша.

„Қарақалпакстан“ баспасы 742000 Нөкис қа-
ласы, Қарақалпакстан көшеси жай 9.

Қарақалпакстан Республикасы баспа сөз бой-
ынша мемлекетлик комитетиниң Нөкис поли-
графкомбинаты 742000, Нөкис қаласы, Қарақал-
пакстан көшеси, 9.